

Humor in Grunnegerlaand

K. ter Laan

NOORDBOEK

't peerd van Oome Loeks

wijze: mijn lieve Augustijn
adagio con sentimento

't peerd van Oome Loeks is dood
Loeks is dood, Loeks is dood.
't peerd van Oome Loeks is dood,
haillemaal dood.

guster nog goud gezond,
ruwaide mit steert ien't rond.
't peerd van Oome Loeks is dood,
haillemaal dood.

haar'n we hom mor schill'ingeem
waazze wel ien't leev'm bleev'm
't peerd van Oome Loeks is dood,
haillemaal dood.

gromingsch
volkslied.

Johann D
42

Voorwoord

Humor in Grunnegerlaand 2021

Een heruitgave ter gelegenheid van de 150^e geboortedag van Kornelis ter Laan op 8 juli 2021

Wanneer 'n m̀nsk hier in de Stad
Geld en goud genog bezat,
Mit haail en zegen op zien pad
En 't hemelriek hiernoa gewis,
Der is tòch nog wat, dat beter is!

Kornelis ter Laan werd in Slochteren geboren op 8 juli 1871, als oudste zoon van kleine landbouwers. Hij werd onderwijzer, schoolhoofd, politicus en burgemeester, folklorist, taalkundige en publicist. Als sociaaldemocraat was hij Tweede Kamerlid voor de SDAP (1901-1937), het eerste socialistische raadslid in Den Haag (1905-1914) en de eerste 'rode' burgemeester van Nederland te Zaandam (1914-1937).

In Groningen werd Ter Laan vooral bekend als nestor van de Groninger taal, als voorman van de Groninger Beweging, als samensteller van onder meer het *Nieuw Groninger Woordenboek* (1^e druk 1929), de *Groninger Encyclopedie* (1954-'55), en als verzamelaar van onder meer Groninger Volksverhalen. Bij zijn afscheid als burgemeester en als Kamerlid werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. In 1949 koos men hem – 78 jaar, en een der oudste initiatiefnemers – tot voorzitter van het in datzelfde jaar opgerichte Volkskundig Genootschap.

In 1951 ontving hij uit handen van Prins Bernhard de Zilveren Anjer voor 'het vastleggen van het streekeigene in Groningen'. In juli van dat jaar kreeg hij ter ere van zijn 80^e verjaardag in zijn geboortedorp een gedenkzuil op de plek waar hij destijds – toen hij zich in 1901 kandidaat had gesteld voor de verkiezingen – met Goeman Borgesius had staan debatteren over de naar zijn mening veel te hoge prijs van het brood. Tevens werd hij die dag benoemd tot ereburger van de gemeente Slochteren, met als bijbehorend geschenk een oorkonde en een bank.

In het *Nieuwsblad van het Noorden* van 6 juli 1951 schreef A.M.J. Deelman:

'Het mooiste zou het zijn als Ter Laan als verjaarscadeau zou kunnen worden gegeven de instelling van het professoraat in de Ned.-Saksische dialecten aan de Groninger universiteit, een zaak die hem zo nauw aan het hart ligt.'¹ Dat professoraat kwam er. In 1953 werd dr. K.H. Heeroma als eerste benoemd tot hoogleraar in de Nedersaksische taal- en letterkunde aan de Groninger universiteit.²

In Slochteren sprak ik iemand, die zei:

'D'r bin tegenwoordig 'n bult perfesters die 't Grunnegs bestudaaiern, moar as 'k wat opzuiken wil... din kiek ik toch nog altied in Ter Loan!'

In 1985 nam de Stichting 't Grunneger Bouk het initiatief tot de K. ter Laan Prijs. Deze Nederlandse cultuurprijs, bestaande uit een geldbedrag van duizend euro en een bronzen beeldje, wordt jaarlijks uitgereikt aan mensen of instellingen die zich verdienstelijk hebben gemaakt op het gebied van de Groninger taal en cultuur.

---

1 Andreas Markus Johannes Deelman (1894-1976), dichter en schrijver in het Gronings dialect, sinds 1941 secretaris van de Algemene Vereniging 'Grunnen'.

2 Klaas Hanzen Heeroma (1909-1972), Neerlandicus, letterkundige en dichter (pseudoniem: Muus Jacobse). In 1953 benoemd tot hoogleraar in de Nedersaksische taal- en letterkunde aan het in dat jaar opgerichte Nedersaksisch Instituut aan de universiteit van Groningen (tot 1972). Zijn inaugurele rede *De Nedersaksische Letterkunde* verscheen in boekvorm bij J.B. Wolters (1953). Verder schreef hij o.m. *De Ontfriesing van Groningen* (met J. Naarding) (1961).

Humor in Grunnegerlaand 1947

Dit boek zag voor het eerst het licht – om die mooie uitdrukking maar eens te gebruiken – eind december 1947. De oorlog was voorbij en drukkers hadden weer papier. Maar zelfs in oorlogstijd was het Ter Laan gelukt om een en ander uitgegeven te krijgen. En voor die tijd had hij al aardig wat publicaties op zijn naam staan. Na het overlijden van zijn vrouw in november 1946 kwam er echter een stroom boeken op gang. Haar overlijden liet volgens zoon Geert een leegte na die nooit geheel werd opgevuld, maar die ‘Vaders werk- en productiekracht verdubbelde.’³ Wat hij in de loop der jaren zoal verzameld had wierp nu zijn vruchten af en vond een plek in verschillende uitgaven, zo ook in dit unieke werkje. Johan Dijkstra, die tevens de illustraties verzorgde voor het Nieuw Groninger Woordenboek, illustreerde in zijn zo kenmerkende stijl ook dit boek.⁴

Humor in Grunnegerlaand staat niet op zichzelf. Het was destijds het eerste boekje in de *Groninger Reeks*.⁵ Dit werk werd wat Ter Laan betreft gevolgd door *De Boer in de Groninger Letteren* (1949), *Groninger riemkes, taimkes en spreukjes* (1951) en *Proeve van een Groninger Spraakkunst* (1951).⁶

---

3 Een woord vooraf in *Mythen, Sagen en Legendes*, K. ter Laan (postuum uitgegeven door A.J.G. Strengholt, 1963).

4 Johannes (Johan) Dijkstra (Groningen 1896-1978) was een Nederlandse schilder, graficus, glazenier, mozaïekkenner en docent. Hij geldt als een van de belangrijkste Groninger kunstenaars van de twintigste eeuw. Hij was medeoprichter van kunstkring De Ploeg.

5 De Groninger Reeks kwam mede tot stand door het Grunneger Genootschap. De Commissie van Advies, in 1947 samengesteld uit het Dagelijks Bestuur der Algemene Vereniging ‘Grunnen’, met daarnaast J.H. Ubbink (Groningen) en A.T. Vos (Appingedam). De reeks werd geopend met Ter Laan’s *Humor in Grunnegerlaand*. In 1950 verscheen de bekroonde roman *De Klapbrug* door Duut van Goor (A.M.J. Strengholt’s Uitg. Mij. Amsterdam).

6 Op de Groninger versie van Wikipedia over K. ter Laan vindt men een overzicht van zijn circa 50 pennenvruchten.

Na de verschijning van *Humor in Grunnegerlaand* volgde een aantal recensies:

Het *Algemeen Handelsblad* noemde het op 31 december 1947 in de 'Parade van Boekwerken': 'een allergenoeglijkst boekje, waarmee onze streekliteratuur binnen de aandacht van de lezers komt. (...) In Groningen heeft men nog belangstelling voor hetgeen in de streek geschreven wordt. K. ter Laan bundelde 'Humor in Grunnegerlaand'. Schilderkes van Johan Dijkstra, oetgeven bie A.J.G. Strengholt, Amsterdam. Het boekje werd geheel in de Groningse volkstaal geschreven en de kundige Ter Laan nam terloops de gelegenheid te baat om tot de zo nodige eenheid van spelling in het Gronings dialect te komen, door de regels voor de eenheid van spelling aan te geven.'

En inderdaad, op bladzijde 219 (1^e druk) begint het hoofdstuk Eenheid van Spelling. Het werk was – en dat is aan de buitenkant niet te zien – dus ook bedoeld als taalgids.

Ter Laan was lid van het hoofdbestuur (sinds 1930 voorzitter) van de Algemene Vereniging 'Grunnen', die streefde naar erkenning, verbreiding en ontwikkeling van het Gronings in al zijn facetten.

Dit streven vindt zijn weerslag onder meer in dit boek, waarin Ter Laan schrijft: 'Het is nu de tijd, om een ernstige poging te doen, opdat wij eindelijk komen tot de zo nodige eenheid van spelling in ons Groninger dialect.' – 'Wij doen een dringend beroep op de medewerking van al onze schrijvers en dichters.' En in hoofdstuk 18 (n Woord van onze Schrievers) en hoofdstuk 19 (n Regel van onze Dichters) laat hij hen dan ook aan het woord.

De *Leeuwarder Courant* schreef op 11 november 1948 in *Zo juist verschenen*:

'Humor in Grunnegerlaand deur K. ter Laan (...), geb. 232 blz. f 3,90. (...) – De ijverige K. ter Laan, hoogbejaard maar nimmer rustend, is met een 'Groninger reeks' begonnen: in het eerste deel geeft hij een gezellig allegaartje, een humoristisch praatje met veel volkswijsheid, historische anecdoten en citaten uit het werk van Groninger schrijvers, alles in de volkstaal opgesteld. Het geschrift loopt over alle onderwerpen wat luchtig heen, maar is vaak

markant van zeggingskracht en leest daardoor prettig. In een in het Nederlands geschreven nawoord bepleit samensteller eenheid van spelling voor alle Groningse dialecten en spreekt hij de hoop uit, dat de tweede druk van het Groninger Woordenboek spoedig zal kunnen verschijnen.⁷

Een paar herinneringen

Toen mijn grootvader overleed, was ik 14 jaar. De crematie was zo druk bezocht dat een groot aantal mensen op die maartse winterdag van 1963 zelfs buiten moest staan. Verbaasd vroeg ik mijn vader: ‘Wie *zijn* al die mensen?’ Het was nooit werkelijk tot mij doorgedrongen dat mijn opa een man van betekenis was geweest. Nooit heb ik hem gehoord over zijn jarenlange lidmaatschap van de Tweede Kamer of zijn burgemeesterschap. Niemand in de familie had het daar trouwens over, waarschijnlijk ‘was dat gewoon zo’.

Wel herinner ik me hoe er – ook door mijn vader – werd meegezongen met de socialistische strijdliederen waarmee de VARA-radio vroeger de uitzendingen begon:

‘Morgenrood, uw heilig gloeien
Heeft ons steeds den dag gebracht
Breek toch door, o lichtvernieuwer,
In den groten volk-rennacht’

Ik weet nog dat opa zich enorm kon opwinden over (politieke) zaken die hij *‘helemaal verkeerd’* achtte (‘Zo hebben wij – de socialisten – dat niet bedoeld!’) of zich kon ergeren aan ‘die nieuwe redactie’ van *Dörp en Stad*, een tijdschrift waar hij zich enorm voor had ingezet en dat hij maar moeilijk los kon laten.

En toen hij rond 1961 gevraagd werd voor het tv-programma ‘Dit is Uw Leven’ van de VARA, werd hem dit door zijn dochter ten strengste verboden: ‘Geen sprake van, Vader!’

Zijn verjaardag betekende elk jaar in de zomer: familiereünie.

---

7 Eerste druk 1929 (daarvoor verschenen in afleveringen). Tweede druk 1952.

Regelmatig verscheen er weer een boek ‘van zijn hand’ en dan was de familie trots!

Maar voor mij was hij – afgezien van iemand op wie je wel trots moest zijn – gewoon mijn opa.

Het was fijn als hij er was: hij nam de tijd voor je, was vol belangstelling, had echte aandacht. Hij maakte me wijs dat de koeien op de dijk kortere voor- dan achterpoten hadden, anders konden ze niet op de dijk staan, dat zag je toch zo! Hij kon smakelijk om zijn eigen grapjes lachen, de onderwijzer die me tijdens wandelingen (die hij zo lang mogelijk bleef maken) wees op de natuur: ‘Kijk, dat is een korenbloem’ – ‘Hoor je de nachtegaal?’ – ‘Zie, daar gaat een haas! Dan moet je beter kijken!’

Opa die zulke goede ogen had dat hij – kijkend over de rivier bij Gorinchem – aan de overkant op de kerkklok kon zien hoe laat het was. Opa die me lachend in een vreemde taal vroeg of ‘t ook ‘kold’ was boo’m op Martinitoorn of me een ‘nuver wichtje’ noemde.

Ik snapte er niks van maar vond het prachtig!

Nadat ik eens op school een schrijfwedstrijd gewonnen had, zei hij: ‘Mooi zo kind, koop jij maar zo’n ballpoint, en ga daar dan *nog* maar mooier mee schrijven!’ En toen kreeg ik een dubbeltje, waarop mijn vader zei: ‘Maar Vader, dat kost tegenwoordig echt wel iets meer!’ – ‘Nou,’ was het antwoord, ‘dan moet er nog maar een dubbeltje bij!’ Die ballpoint heb ik lang bewaard, ’t was een van de eerste Bics, met zo’n driehoekige handgreep...

Nadat opa overleden was, schreef ik met die pen een gedicht over zijn handen, omdat er nu nooit meer iets van zijn hand zou verschijnen...

Dat mijn grootvaders nalatenschap nog altijd ‘zo leeft’ is iets om trots op te zijn en het is bovendien – zo zou hij, naar ik vermoed, zelf zeggen – een wonder!

Stip ter Laan (jongste kleindochter)
Zutphen, mei 2021

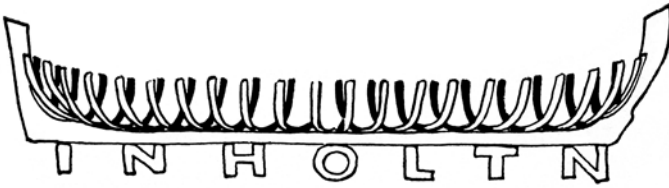
Dankwoord

Ook bij de totstandkoming van deze heruitgave bleek weer hoezeer het werk van Ter Laan nog leeft.

Deze heruitgave werd mogelijk dankzij de enthousiaste en hartverwarmende inzet, steun en/of medewerking van Jan Groenbroek (Stichting t Grunneger Bouk), Kees Mollema namens de Historische Vereniging Het Wold (Slochteren e.o.), Luit Koens namens Boerderijmuseum Duurswold, Jikke Wildeboer en Arenda Ubbens van de Stichting Johan Dijkstra, Gemeente Midden-Groningen, Het Scholten Kammingafonds en het team van uitgeverij Noordboek.

*Met dank,
De Erven Ter Laan*

- I** n Løs proatje 15
II Vraauwlu 21
III De Boer 27
IV Doomnees en kösters 37
V Petretten 49
VI Oet 't levent 57
VII Vertelsters 63
VIII Levenswieshaid 77
IX Woorden en noamen 85
X Riemkes 97
XI Opschriften 105
XII Historie 111
XIII De veelnk 123
XIV Roadsels 129
XV 't Stomme goud 135
XVI Steken onder wotter 141
XVII Ol Vint 149
XVIII n Woord van onze schrievers 155
XIX n Regel van onze dichters 165
XX n Poar grapkes 173
XXI Eenheid van Spelling (eenvoudige spelregels) 179

I

*'n Lës proatje over 'n boukje
van onszulf*

Grunneger Humor

Ze zeggen, dat ons volk stief en stoens en stroekel is. Zel 't wel; as ter aandern bie binnen, din is 't vanzulf: eerst es kieken en din es zain. Mor onder aigen volk, din is 't anders. Mòie ons mor es heuren, as wie 's oavens bie nkander zitten om kaggel tou, of as wie mit 'n koppeltje aan 't waark binnen, of woar dat ook moar vòlk is.

Doar vòlk is, is neren, zee de zudelder en hai schoof zien koar mit bukkens in kèrk. Doar vòlk is, is ook humor. Fien of gròf, aal noadounde.

Binnen schoulen, doar boerenwichter 't juvvern leren. Doar gaat 't aans as op 'n zummeraavend bie noodstaal of onder lindeboom of op daipswaal of 's winters in jaachtwaaide...

Doar hebben ze 't over *drij*. Der binnen drij dingen bie ons, zo as ie ze in haile wereld nait vinden: Grunneger kouk, Grunneger roggenbrood en zoepenbrij. En doar is overvlood van.

Mor woar nait veul van touholden? Dat is ten eersten 'n köster, dij 't nait beter wait as ieder aander.

Ten twijden: 'n vraauw, dij 't leste woord nait hebben huift.

En ten daarden, 'n boer dij tevreë is.

Joa, da's woar, zegt Pait vot, dat hevve verleden joar nog zain. Dou was 't 'n meroakel joar; 't koren schudde best en 't was apmoal gelieke priezeg, kòien luipen aan haals tou in 't gras, en bòtter was duur, en eerappels, zo heie 't ja nog nooit zain. Overaal gelieke geef van stok en 'k wait nait houveul mud van 't daaimt.

En wat zee Tjapke?

Ie kinnen wel wat zeggen, zee e, mor 't is toch 'n boudel, nou heb 'k haildail gain lutjen veur swienen!

Van swienen gesproken, 't sprekwoord zegt: boeren en swienen worden knorrende vet.

Dat is nou van boeren, mor dit ook: drijmoal gòie road veur 'n jongkerel op vrijersvouten, kwam Eppe der maank: gain wichter, dij aaltied bie 't pad lopen, beste peerden wòrden op staal vonden.

Nait in de verte zuiken: koop joen noabers kou en traauw joen noabers dochter, din wait ie wat ie kriegen.

En as 't wicht in heur jonge joaren es wat wild en bluisterg was, dat dut ter niks aan òf: snöttergste volen wòrden de gladste peerden.

Mor nou was 't Geert zien beurt: Van drij geproat. 'n Minsk kin drij domme dingen doun ook!

Wat din?

In kraant schrieven, hoezen verhuren en börg zeggen.

O, laive tied! Bist ter invlogen, Geert?

En Jans het 't riemke al biederaand:

O, laive tied!

Wat is de wereld wied,

Wat is de mouspot ing,

Dat ter gain dikker stok spek in kin!

Ja, houveul riemkes binnen der wel nait in ons toal. Ze komen zo mor in 't gesprek te pas, 't is overaal overvlood van humor. Der wordt proat over jongelu, die traauwen. 't Is mor zo:din mouten ze aan baaide zieden zowat gelieke veul hebben:

Liek zócht liek,

Riek zócht riek!

Wat deksels mooi kin dat zegd worden mit ain verske, mit 'n poar woorden, zo bie neus langs. Aander toalen zellen dat ook wel zo hebben, mor bie ons is 't kompleet 'n wonder.

Ze proaten over *liek*. Joa, zegt 'n aander:

Liek is riek,

Mor riek is nait aaltied liek.

Dat eerste is gelokkeg wel hail echt Grunnegers; dij zien schulde betoalt, dij is riek. Mor 't twijde gebeurt ook: dij riek is, let de minsen wel es wachten.

Nou binve liek, zee de man, dij haar net zien reken betoald aan schoumoaker.

Was 't mor woar, zee boas, want hai haar 'n hoge rog.
Gelokkeg, dij over zo wat zulf nòg 'n grapke moaken kin; dat is ook humor.

Beter ook, dat ie 't zulf doun, as dat ie van 'n aander wat heuren mouten.

Zo, as ter ain is, dij nait geern op 't iezer bieten wil, mor dij nòg net even mit aanpakt as 't om 't leste gaat. Din is ter al gaauw ain, dij zegt:

As zun schient in 't Westen,
Binnen lòien de besten.

Dat is din 'n spieker. Mor voak binnen der ook van dij oarege riemkes zunder hoat of nied. Zo in 't boerenbedrief:

As wie nait mizzen,
Mis wie,
As wie wel mizzen,
Wis wie.

'n Spreuk oet 't boerenlaand is ter ook, as man en vraauw òld worden en der blift moar ain van over. Wèl is der din nog 't beste aan tou? Wat zel 'n òlle man allain? 't Verske wait 't wel:

'n Old wief en 'n òl kou,
Dat vaalt tou;
'n Ol kerel en 'n òl peerd
Bin niks weerd.

En din aal dij spreukjes over 't weer; kiekt Hoazelhofs Aalmenak mor es in. 't Staait ter din in 't Hollands, mor 't is Grunneger humor. Ie huiven 't nait aaltied leuven:

As hoan kraait op mis,
Din veraandert 't weer,
... Of 't blift zo as 't is.

't Veraandert voak genog bie ons. Veranderliek, staait ter din in aalmenak. Wie hebben vot weer 'n riemke kloar, dat is te zeggen, as ter gain dak op 't hoes is: